

ЕЗИКОВАТА КУЛТУРА

LANGUAGE CULTURE

This is an introductory essay on the problems of language culture in contemporary Bulgarian society. It discusses specific examples and points out the lack of corpus studies of present-day use with a view on bridging the gap between norm, codification and use. Special attention is paid to the role of school education in shaping the linguistic competence of the individual.

Изразът звучи толкова познато, че едва ли някой си задава въпроса какво точно е езиковата култура. Всички имат някаква представа, но ако запитаме когото и да било как може да се определи понятието „езикова култура“, едва ли ще получим отговор. Или по-скоро ще получим някакъв непълен, неточен и многозначен отговор. А и за всеки един от запитаните този отговор ще бъде различен. Един си представя езиковата култура като способността да извличаш и обработваш успешно информация, т.е. това, което отделният човек получава от изказванията или писмените текстове на другите. Друг си я представя в езиковото поведение и представяне на индивида в процеса на общуването, т.е. това, което той дава и представлява. Трети си представя езиковата култура в това, дали човек спазва етикета, дали поздравява и отговаря на поздравите. Четвърти смята единствено писаната реч за област, в която се проявява и оценява езиковата култура. Пети обратното – търси и открива езиковата култура единствено в устните изказвания. Шести... Седем... Независимо, че твърде често говорим за езиковата култура и дори в университетските програми има дисциплина със същото название, до изчерпателна и еднозначна дефиниция на явлениято „езикова култура“ няма да стигнем. Самият набор от материали, който публикуваме сега, показва ясно различенето на този термин. Всеки автор е написал за темата, която по един или друг начин го е заинтересувала. Прави обаче силно впечатление, че сред материалите (с малки изключения) липсват корпусните наблюдения върху случващото се, липсва онзи важен поглед върху цялостното или детайлното състояние на езиковата практика на нашето общество. През последните десетилетия взаимоотношенията между езика и обществото се променят много бързо – по-бързо от когато и да било през предходните периоди. Това се дължи на много сериозните промени в обществото – колективен създател, колективен развивател, колективен ползвател на книжовния език. Когато разговаряме с отделни индивиди от книжовноезиковия колектив относно онова, което те смятат за неотговарящо на представите им за сносна езикова култура, получаваме най-разнообразни изявления и коментари. Така установяваме, че едни хора

винаги отбелязват негативно т.нар. „мекане“, т.е. използването на окончание *-ме* вместо *-м* в I. лице множествено число при глаголите от I и II спрежение. Други реагират по този начин при т.нар. „мъкане“ – изговор *тъзи, онъзи, мъ, тъ, съ* вместо *тази, онази, ме, те, се*. Трети веднага забелязват ударението във формата *училища* вместо очакваното от тях *училица*. Четвърти не пропускат да отбележат изговора *отидъх* вместо *отидох*. Пети в очакването си да чуят множествените форми *ключове, мостове* не приемат ударението *ключове, мостове* и под. Шести откриват реагират при употребата на мъжкородовата дума *колега* по отношение на жени вместо нормалната за българския език и напълно неутрална форма *колежка*. Седми още по-широко виждат неправилност изобщо в генеричната употреба на маскулинизираните форми за назоваване на жените с оглед на упражняваната от тях професия или занимание. Осми отчитат употребата на неопределени (нечленувани) форми в сложни названия със статут на собствени имена от типа *в Пленарна зала, в Нов български университет, от Външно министерство* и под. вместо *в Пленарната зала, в Новия български университет, от Външното министерство* и под. Девети не пропускат да забележат *бройните форми* при имената от мъжки род за лица деятели. Десети отчитат съгласуванията при формите за учтивост от типа *Вие сте ходил, Вие сте поканени*. Единайсети реагират на глаголните облици *намалям, оценям* вместо *намалявам, оценявам*. Дванайсети са чувствителни към употребата на твърди глаголни и именни основи, напр. *вървъ, благодаръ* и под. и *учителъ, лекаръ* и под. Тринайсети непременно отбелязват *на кой* вместо *на кого, на някой* вместо *на някого* и под. Четиринайсети винаги настръхват, когато чуят зачестилата напоследък употреба *на 100 процента* вместо *100 процента* или просто *изцяло, напълно*. Петнайсети се вълнуват от неправилното управление на глагола в изрази като *сподели ми* вместо *сподели с мене*. Шестнайсети забелязват употребата на *обикновените притежателни местоимения* вместо възвратните. Седемнайсети забелязват употреба на *деепричастията*, без да са съгласувани в съответствие с граматическата им характеристика. Осемнайсети се чувстват задължени да отбелязват формите на употребеното като *непроменливо* вместо *променливо я* в причастия (*вървяли, живяли, четьяли*), прилагателни (*бяли, голями, цяли*), съществителни (*сряди, смяни*). Деветнайсети се дразнят от вездесъщия днес израз *става въпрос за...* вместо обичайния български устойчив израз *става дума за...* Двайсети се смущават от много често срещания се глагол *случва се*, който като че ли копира английския модел. Спирам изреждането на кръглото дваисет. Тези случаи нито могат да бъдат изброени изчерпателно, нито сега имам за цел да направя това. Искам само да покажа колко многобройни са примерите на разминаване между очакваната от някого форма и употребата ѝ от отделните хора. Обикновено един индивид отчита една или няколко от тези употреби като неправилни, дразнещи или просто смущаващи и даже дава израз на

несъгласието си, но мнозинството нито ги забелязва, нито пък реагира по някакъв начин – било активно, било пасивно.

Всъщност кой е критерият, за да бъде смятано едно явление за правилно или неправилно? Кой е този, който определя това? И ако веднъж едно нещо е обявено за правилно или неправилно, това завинаги ли важи? Това са въпроси, които много хора си задават, без да могат да получат отговор. В други случаи т.нар. „кодификационни наръчници“ (речници, граматика, учебници) коментират дадено явление и излагат аргументирано или не дотам аргументирано причините то да се смята за правилно или неправилно. А всъщност езикът е толкова безкраен, че едва ли някога ще може да бъде обхванат напълно и изцяло в тези описания. Нещо повече – той е динамичен в своето битие и развитие, което изисква непрекъснати корекции на представите за правилност или неправилност. Но как се прави това? И кой е този, който трябва да го прави? Веднага трябва да припомним колективния характер на книжовния език. В тясна връзка с явлението „книжовен език“ са *книжовноезиковата норма/книжовноезиковите норми и кодификацията*, т.е. записването на тази норма в общопризнати наръчници. Обикновено чуваме различни изрази, съдържащи прилагателното „нормативен“. У обикновените ползватели на книжовния език това определение предизвиква представата, продиктувана от употребата на думата „норма“ в производствения процес. С други думи те си представят, че *някой е определил нещо за правилно*, записал го е в някакъв наръчник и то става едва ли не задължително. И въпреки това този същият ползвател на книжовния език не спира да употребява онова, което от *нормировчика кодификатор* е обявено за неправилно – точно така, както в производството онова, което не отговаря на нормата, се определя като брак. Но този „езиков брак“ съществува и се множи независимо от наличието или отсъствието на някакви заучавани правила. И именно тук стигаме до една съществена особеност на сборното понятие „книжовноезикова норма“ – тя не представлява само един-единствен вариант, не е една точка, така да се каже. Видяхме, че книжовноезиковата действителност съдържа в себе си огромно разнообразие от форми и употреби, които мнозинството хора (а именно мнозинството, колективът е собственик и стопанин на езика) приемат за търпими и не проявяват към тях чувствителност. Излиза, че книжовноезиковата норма е по-скоро рамка, допускаща „и ..., и...“ или „от... до...“. Това с много голяма сила важи именно за българския книжовен език, който (като изключим постиженията през Средновековието, към които връзката е изтъняла и прекъсната след османското нашествие) има зад себе си един сравнително кратък период от възникването си в Новото време до достигането на зрялост като цяло, но и в отделните си функционални стилове. За това недълго време самият език се е развивал в синхрон с процесите и събитията, съпътствали общественото ни развитие. Успоредно с утвържда-

ването на отделните езикови явления, съставлящи различните системи и подсистеми, книжовният език все по-здраво е попадал под властта на универсалните закономерности при функционирането на книжовните езици, отразени по-пълно или само частично в теорията на книжовните езици. При това той е придобивал все по-голяма автономност спрямо характеристиките на изходното наречие, дало основата му в система и детайли. Така книжовният език е започнал да развива особености, които повече или по-малко го отличават от породилото го наречие. Поради краткото време обаче все още не е постигната действителна обективизация на кодификационните описания. Тези описания или приемат за правилно единствено онова, което е било правилно в диалектната база, или пък умозрително постулират определени положения, отсъстващи в диалектното битие и възникнали в процеса на употреба на книжовния език след началния период. Така се стига до *кодификационен брак*. Тук примерите са много и обикновено около тях се водят разнообразни спорове, които най-често не излизат извън рамките на филологическите кръгове и за които обществото не научава. За нас днес е ясно, че книжовният език е излязъл от бащиния „диалектен дом“ и е заживял свой собствен живот, запазващ генетичните връзки с породилата го диалектна основа, но и еманципиращ се от нея, изграждайки своята собствена система и функционирайки в съответствие с нея. Нееднократно посочих краткостта на протеклите и протичащи процеси. Ако направим статистика на участниците в процесите на националното ни възраждане, които са оставили своите имена в историята и по които можем да съдим за активните творци на нашата нова култура, ще видим многочислено надмощие на представители на Централния Балкан и изобщо на североизточните краища. Ако например преброим авторите на граматики, възникнали от XIX в. насам, ще видим, че с много малки изключения това са хора именно от посочения регион¹. Като имаме предвид обаче биографиите на тези заслужили граматичи, ще установим, че всички те са се родили в диалектна среда, където са усвоили като първи код именно този диалект, а едва при последващото си образование и социализация са овладели книжовния език като свой втори родноезиков код. Затова поради отдалечаването си от диалекта само в рамките на един човешки живот, а и поради представите, насадени им от техните учители, за тях винаги е правилно първичното, т.е. характерното за диалекта. И поради генетиката на нашия книжовен език, основана върху североизточното наречие, и кодификационната литература, създадена от представители на същото наречие, те се ограничават в посочването на характеристиките на това наречие като правилни. Всичко отклоняващо се се сочи за неправилно, дори и тогава, когато се

¹ За да се избегнат недоразумения ще спомена, че „славянобългарските“ граматичи от 30-те години на XIX в. произхождат от югозападните краища, но пък техните граматики не може да бъдат смятани за описания на реалния български език.

появява т.нар. „масова грешка“, която ясно свидетелства за протичащи интензивни процеси. Ето я отново краткостта на протичащите процеси – малко са поколенията развивали и описвали книжовния ни език, за да може той да бъде видян като автономен, а не възприеман през филтъра на родния диалект. Същевременно обаче от около средата на ХХ в. все повече се увеличава масата на българите, родени и формирани само и единствено в кода на книжовния език и притежаващи го като единствен родноезиков код, т.е. те живеят в тази рамка, но кодификаторите, за които говорих по-горе, се опитват да им втълпят правилата, записани в съвсем друга ситуация. И това неминуемо предизвиква сериозен конфликт между съвременното и анахроничната кодификация. А нерешаването на този конфликт показва, че кодификационната практика не се опитва да подпомогне обществото, а по-скоро живее в свой кръг от занимания, от които (почти) няма практическа полза.

На това място трябва да се направи още едно уточнение. Напоследък у нас се разпространи употребата на термина „стандартен език“ – според мене механично подражателски и напълно неоправдано поради неотчитане спецификата на типа на нашия книжовен език. Самият термин „стандартен“ отново ни отпраща към казаното по-горе във връзка с термина „нормативен“. „Стандартен“ недвусмислено насочва към някаква волева намеса от страна на някого или на нещо в регулирането на езиковите процеси. Тук отново личи невъзможността на редица представители на нашата филология да видят същността на книжовния език в условията, при които той е създаден и функционира. Действително има книжовни езици, които са „стандартни“. Това обаче зависи от историческото им развитие. Онези езици, които имат зад гърба си непрекъснато историческо битие и развитие поне от Средновековието до наши дни и които са възникнали като елитарни и постепенно в резултат на развитието на обществото с неговите институции и образованието са обхванали цялата социална пирамида в посока от горе на долу и при непрекъснатата опозиция между „социално горе“ и „социално долу“, могат и трябва да се описват като „стандартни“. Преобладаващо тези езици са и държавни (официални) езици на бивши империи с разнородно по етносен произход население. Там езикът, практикуван от елита и обхващащ постепенно все по-широки слоеве, е един вид „еталон“, по който ясно може да се „мери“ правилното и неправилното. При книжовни езици от типа на българския това не отговаря на действителността. Първо, книжовният език възниква на широка социална основа, т.е. без наличието на елит или другояче казано, без такъв траен и стабилен социален слой, който да може да служи като еталон; второ, той възниква в рамките на Новото време, когато за кратък срок се преминава към масово образование и мултипликация на интелектуалния потенциал, т.е. до масов достъп до писаната култура, което е резултат и от нарасналия обем на книгоиздаването; трето, той се развива в секуларно време, в

което ролята на черквата е сравнително слаба, а значението на светската наука – извънредно голямо и предизвикващо бърза технизация и технологизация на живота. Всичко това, прибавено към краткото време, показва, че книжовният ни език се развива все още във важни свои сегменти, от една страна, и че е от напълно различен исторически тип спрямо редица езици от европейския регион, от друга.

Защо заговорих за термина „стандартен“? Защото, за да се постигне стандартизация е нужна най-напред обществена и държавна воля и консенсус как точно трябва да изглежда книжовният език изобщо (т.е. какви би трябвало да бъдат изискванията към него) и конкретно в процеса на общуване. За да се постигне това утопично за нашите условия състояние, е нужно да е налице концепция и да се създаде съответен инструмент за налагане на тази концепция. Веднага става ясно, че нито едното, нито другото е възможно. У обществото битува митът, че нормите се създават и едва ли не *раздават* от Института за български език. Това е повече от погрешно: нормите се създават от колективния носител на книжовния език в процеса на общуването, а се разчитат и дешифрират, т.е. описват и записват, от филолозите, като съвсем не е задължително това да са непременно само и единствено представители на споменатия институт. Няма такава държавна институция, която да може да упълномощи когото и да било (в това число и специално създадено учреждение) да се разпорежда с езика. На сериозна регулация обаче подлежи писмената (правописната) система. За да се опише обективно, т.е. реалистично, книжовният език, са необходими много задълбочени и многообемни представителни корпусни изследвания, които могат да покажат облика на обществената практика. Важно е да се разбере, че езикът е потребителско явление, т.е. той е „ергономичен“ и удобен и отговаря на състоянието, възможностите и потребностите на обществото. За съжаление засега се работи по-скоро с декретиращи решения, а не с добити от обективни наблюдения данни. Така кодификацията, освен че изостава, замъглява представите, защото вече не се знае кое е пожелателно и кое действително и всъщност най-често се приема пожеланото (т.е. предписаното) за реално, а отклоненията (дори когато те са масови) се окачествяват като „грешки“. Друг дефект на кодификацията е „авторството“, т.е. достигането до определени решения, които са резултат от умозрителни разсъждения, от индивидуален вкус и предпочитания. Това се наблюдава в научното творчество на редица филолози през цялото съществуване на книжовния ни език, но особено много в периода след Първата световна война и до днес.

Да се върнем отново на определението „стандартен“. Както споменах, за да стане стандартен езикът, обществото се нуждае от инструмент за реализацията на това „начинание“. Такъв инструмент у нас не е съществувал, нито пък съществува сега. Кой би могъл да бъде този инструмент? Това може да е единствено образователната система. Тя обаче по ника-

къв начин не би могла да постигне това, ако се има предвид днешното ѝ състояние. В българското училище няма предмет „роден език“, който би трябвало да е „супрепредметът“, „пронизващ“ училищния живот и присъстващ във всекидневните програми от най-долу до най-горе. На негово място има един комбиниран предмет „български език и литература“, който се нарежда не над, а наравно с другите предмети. Който познава българското училище, знае, че там в продължение на 3 класа в най-неподходящата за децата възраст се учи описателна граматика на българския книжовен език, която ги занимава преди всичко с граматическа терминология – материя, която е скучна, твърде абстрактна и реално отблъскваща децата на този етап от личностното им развитие. Самият учебен процес има преди всичко лекционен характер, а упражненията не само че са малко, но са и напълно неефективни с оглед на упражнявания материал. Понататък сдвоенният предмет „български език и литература“ продължава да съществува до края на гимназията, но негласно се превръща в обучение по литература. За това има множество причини. Самата представа за естествена връзка между двете области („езикът“ и „литературата“) е погрешна, защото езикът обслужва всички сфери на човешката дейност, т.е. и всички учебни предмети. По този начин обаче са формирани и самите учители по предмета, без да са специфицирани за едното или за другото. И тъй като оценките се влияят в по-висока степен от литературните знания, учителите и учениците залягат повече над тези занимания, а упражненията по български език се пренебрегват напълно и предвидените часове се трансформират „в крачка“ в литературоведски анализи, характеристики на герои и под. Всеки, който е преподавал, знае, че лекция се изнася лесно и без особено продължителна подготовка. Упражнение обаче се подготвя трудно – нужна е системна, старателна и целенасочена работа и подбор на ефикасни и интересни упражнения, насочени към конкретна ясно определена цел. Университетските програми не са така създадени, че да могат да подготвят и формират такъв тип учители по роден език, който може да направи заниманията по роден език не лекции, а ефикасни упражнения, формиращи упорито и целенасочено езиковата личност на нашите ученици. Така университетските абсолвенти се връщат в училището като учители и кръгът се върти до безкрай.

С оглед на казаното дотук ще повтора едно свое виждане, на което съм давал израз многократно: предметът „български език и литература“ трябва да се раздели на „български език“ и „литература“. Защо така упорито и многократно наблягам на необходимостта от разделяне на учебната дисциплина „български език и литература“? Защото само така всяка от двете области ще придобие свой собствен предмет, център и цялостен облик, ще има свое ненакърнимо физическо време и свой вътрешен и административен контрол, ще има специфично подготвени учители с ясен профил и конкретно поставени цели и задачи. Изказванията в противния смисъл са продиктувани от най-различни

мотивации от друг (най-вече личен) тип. Методиците литературоведи казват, че по този начин от литературното (на практика литературоведско) обучение нямало да остане нищо (?), т.е. това е тяхната представа, че ще загубят относителната си тежест на регулатори в образователната система и посредник между средното и висшето училище, поради което и съпротивата им е непробиваема и действаща по всички „фронтове“ – особено много поради евентуалните размествания в частноурочните бизнес сфери. Методиците по езиково обучение не могат да излязат от досегашния коловоз и предпочитат удобното статукво. Администрацията пък казва, че едно такова разделяне щяло да взриви учителската общност (?) и т.н. А университетските програми за теоретичните занимания на студентите по отделните области от познанието за българския език са така формирани, че не се ориентират към живота на езика в обществото, а засищат само изследователското любопитство към въпроси, които обаче много рядко имат практическа стойност. Дори и само така бегло набелязани, ясно се виждат различните интереси, които в никакъв случай не са насочени към обслужване на обществените потребности. Те поддържат една добре „смазана“ машина, която всички критикуват и определят като неефективна, но същевременно и никой не посяга да я промени в крак със съвременieto, за да не би да се развали нечий рахат и бизнес. И нека не забравяме: каквото и да се прави в тази насока, най-напред трябва да се започне с безкрайно остарелите ДОИ-та – промените в тях ще предизвикат промени и в цялостното отношение и политика на държавата към най-важния индикатор на националната идентичност: езика.

Защо изобщо заговорих за тези теми? Защото днес от всички страни се говори за сериозно западналата и продължаваща да запада грамотност на младите поколения. А тази грамотност откъде да се вземе? Виждаме, че училището не спомага за повишаване на грамотността. А и кой я желае? Ако някой активно я желаше, щеше вече да се е помъчил да промени нещата. Че не се прави нищо, се вижда и с просто око от напълно безпристрастни наблюдатели вън от образователната система. Вярно е, че днес по-влиятелна върху езиковото състояние на обществото е медийната среда. Медиите се превърнаха в особен център на обществения живот, който спонтанно, постоянно, натрапчиво и безотказно налага своите стандарти на езиково общуване. А откъде идват „действащите лица и изпълнители“ в медиите? Това са хората, продукт на образователната система – все едно дали са от едната или от другата страна на микрофоните. Ако си представим езиковата култура като култура (в най-общия смисъл) на езиковите изяви на личността, ще видим, че именно различните видове ток шоута в телевизионните предавания са най-добър пример за ниска езикова култура. И тук не става дума само за различните езикови (граматически, фонетични, лексикални) несъвършенства, а за цялостното впечатление, което го-

ворещите оставят у слушателите – изобщо за цялото им възпитание, проявяващо се при общуването им, за облика на езиковата им личност. Те не се изслушват, говорят „един връз друг“, не се интересуват какво им казва събеседникът, пет пари не дават за слушателите и зрителите, които чуват само една връва, от която изобщо не се разбира кой какво казва. И това не са само случайните гости, а всъщност тон дават самите водещи. Да не говорим за такива зрелища като парламента, където езиковата култура на депутатите е може би най-лошият пример за подражание. Да не говорим и за такива знакови фигури като Слави в „Шоуто на Слави“, където общуването между водещия и участниците в бенда и другите членове на екипа се свежда до едни безумни крясъци, като че ли действието се развива на пазара или на селския мегдан. Да не говорим и за такива предавания като „Шоуто на Иван и Андрей“, където всякакви граници във всички посоки се преминават и всяка – дори и най-сериозната – тема бива взета на подбив, олигавена и овалена в цинизми. Ако пък се загледаме в различните женски предавания на Гала, Марта, Камелия, Наталия, Венета и т.н., с учудване установяваме, че май всички български жени много бързо са се превърнали в блондинките от култовата серия вицове. А да не забравяме и залелите екраните „сапунени опери“ с най-разнообразен национален колорит, в които освен извънредната художествена примитивност и диалози, каквито никъде в реалния живот не могат да бъдат чути, не може да не бъде забелязано и ниското равнище на синхронния превод, прочетен с напълно неестествени интонации. Същото и при четените с отявлено небългарска интонация новини (напр. Ивайло Василев, bTV). Всичко това все влиза в периметъра на езиковата култура. А тя шества и ни атакува масирано от телевизията – най-влиятелната медия на съвременето. Но тук не става дума само за устното ѝ проявление. Наскоро в един от сутрешните блокове на БНТ в банера, съпровождащ четената в момента новина, стоеше „Афстралия“ и „делигиранни бюджети“. В субтитрите на филм по друга телевизия пък видяхме, че „яж“ се пише с *ш* (*яш*), а „вижте“ – с *щ* (*вище*). И вестниците и книгите изобщо не се отличават от нивото на посочените явления. Нещо повече – там се наблюдават безбройни правописни и пунктуационни грешки, които вече никак не може да бъдат подминати. Къде са се подготвяли тези хора – нали в училището? А може би и в университета? Както и да гледаме на тези „изпълнения“, те няма с какво да бъдат оправдани. Именно те са резултат от подготовката в училището и университета, те са хората, които гледаме и слушаме от екрана, техните опуси четем от страниците на вестниците и т.н. Кой и как може да оправи състоянието на езиковата култура на обществото? И всъщност някой загрижил ли се е за това?

И накрая искам да обърна внимание на това, което сме поставили на корицата на тази книжка. Ако сега направим референдум за това, дали да не заместим кирилицата с латиница, всички единогласно ще

скачат в защита на кирилицата. Така ли обаче действаме в живота? Ако се огледаме, ще видим, че няма човек, който всекидневно да не прави грехове спрямо националната ни писменост, с която на думи се гордеем, а в действителност непрекъснато я negliжираме. Латиницата е навсякъде около нас – реклами, надписи по витрините и на фасадите на магазини, есемеси, имейли, чатове, форуми и какво ли още не. Можем само с носталгия да си спомняме онова време, когато световната фирма „Кока-Кола“ се беше преклонила пред нашата национална писменост и беше създала специално кирилизирано лого (вж. корицата). А сега се налага да прием нашата си българска бира от бутилки с латински етикети (пак вж. корицата). Винаги се питам кой ли освен нас пие българската бира. Май никой извън пределите на страната. Тогава за кого са предназначени тези латински надписи? Ето за пример как в една страна, която уважава националната си традиция, е изписана рекламата на кока-кола: Грузия нито е голяма, нито езикът и писмеността ѝ спадат към най-разпространените в света. Но пък явно националните традиции са силни и се тачат:

А ето все пак и един добър пример от нашата действителност:

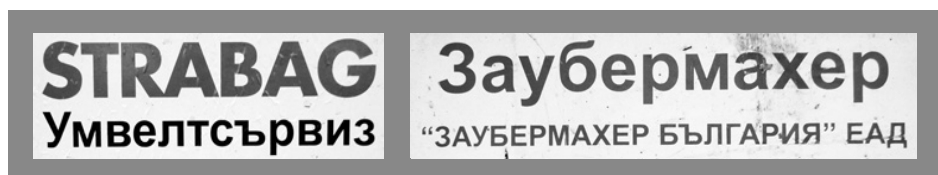
„Макдоналдс“ съвсем не е по-малко известна от всичките други чуждестранни фирми, които са завладели нашия пазар. Тя обаче е уважила страната ни и нейната писменост и е създала и кирилизирано лого. Какво пречи това да правят и всички останали? Ами безбройните национални и локални телевизионни станции? Защо трябва непрекъснато да гледаме на екраните техните латински абривиатури, при това произнасяни на английски? Ама, ще кажете, това е въпрос на законодателство. Да, така е. А някой бил ли ни е през ръцете да приемаме такива закони? Защо сега трябва да търпим това неуважение към един от стълбовете на културата ни? Заради този стълб ние само се бием в гърдите, но всъщност непрестанно го подкопаваме.

В нашата действителност има обаче и направо комични примери с обратен знак. На една рекламна табела в Хисаря прочетох надписа „Флаишпродукте ООД“ и дълго време се смях на тази безсмислица. Думата е немска и означава ни повече, ни по-малко ‘месни произведения’. Какво ли беше накарало собствениците да нарекат така фирмата си? Кой ли разбира значението на този – иначе написан на кирилица – надпис?

Само че скоро щях да стана свидетел на съвсем същото и в София, където фирмите „Заубермахер“ и „Умвелтсървиз“ се грижат за чистотата. Дали българите, които не знаят немски, могат да разберат тези надписи, чиито

автори явно са имали намерение имената да отразяват дейността на фирмите и да носят пряка информация за нея. Първият надпис означава просто ‘чистач’, а вторият – ‘услуги за околната среда’.

Езиковата култура на една личност и на едно общество се измерва с всички езикови проявления – както писмени, така и устни, тя е възпитанието и поведението на отделните хора в интимната сфера и в публичното пространство, тя е езиковото излъчване и поглъщане на всеки индивид и на сбора им под название „общество“. Ако отвсякъде ни залива ниска езикова култура, как можем да опазим себе си и своите представи за езикова култура? Как да научиш някого на добра езикова култура, когато той от всички страни е атакуван непрекъснато от агресията на ниска езикова култура? И къде са училището и университетът в тази верига? Защо тези важни инструменти на обществено и езиково формиране са така обезсилени и изтласкани „в ъгъла“? Такава е картината днес. А какво ще е утре? Ще има ли кой да се погрижи за „нормализиране“ на положението? И дали изобщо някой ще знае, че е възможно и друго състояние на езиковата култура? Засега няма признаци, че за това ще се загрижи някой с възможности да влияе върху обществото и неговите институции.

БОЯН ВЪЛЧЕВ